

Yurgen Berndt
isveç yazıçısı

Yapon yazıçıları intihar vurğunuymuş...

Yukio Misima Yaponiyadan uzaqlarda lap çoxdan tanınırdı. Özünü intihar edəndən sonra dünya varkən məşhurlaşdı. Onsuz da həyatının axır on ilində Misimanın adı Yapon yazıçılarının ön cərgəsində çəkildi. Neçə dəfə Nobel mükafatına təqdim olunmuşdu. Ancaq, verməmişdilər...

* * *

...1925-ci ildə dünyaya gələn Yukio Misima müharibədən sonra daha artıq tanındı və onu Yaponun ədəbiyyat kəhəkəşanında ən parlaq ulduzlardan saydılar. Əlbəttə ki, çap üzü görən bütün əsərləri bədii sarıdan eyni səviyyədə deyildi. Amma, hər halda onun qələmi Yapon ədəbiyyatında ustad qələmi sayılırdı. Məlum olur ki, Misimanın xarakterində bir-birinə zidd olan cəhətlər çox olub. Gah özünü fağırılığa qoyur, gah özünü ədalətli bir qələm sahibi sayır, özünü qeyri yazıçılardan qat-qat üstün sayırdı. Xasiyyətindəki bütün qəribəliklərə baxmayaraq, Misima istər Yapon, istər dünya ədəbiyyatında seçilib-sayılan qələm sahiblərindən biri idi. Onu tanımamaq, ən məşhur yazıçılar haqqında danışanda heç cürə onun adını ön sırada çəkməmək olmazdı...

* * *

Sözcəlişi onu deyək ki, XIX əsrin sonundan üzü bəri Yaponiyada məşhur yazıçılarının intihar etməsi az qala dəb halını almışdı.

* * *

Yukio Misimanının intiharı başqalarından tamam-kamal seçilirdi. Belə ki, o 1970-ci ilin 25 noyabrında, günortadan sonra Tokionun İtiqaya

rayonunda yerləşən "Yapon özünümüdəfiə qüvvələrinin" qərargahına təpilir, öz həmfikiriləri ilə birgə eyvana qalxır, imperatorun şərəfinə nitq söyləyir və özünün yazdığı "manifesti" hündürdən oxumağa başlayır. Əskərlər və zabitlər əvvəlcə onun bu nitqi ilə məzələnirlər. Onsuz da Misima ölkədə özünün qəribəliyi ilə seçilən yazıçı kimi tanınırdı. Hələ üstəlik Misimanın aktyorluğu da vardı. Və hətta hekayələrindən biri kinoya çəkiləndə Misima özü həmin filmin rejissoru olmuşdu, həm də aktyor kimi o filmə oynamışdı.

Daha doğrusu, imperator ordusunun zabiti roluna çəkilmişdi. O obraz ki, - ölkədə baş verən hərbi faşist qiyamından sonra, Yaponiyada baş alıb gedən bürokratik əngəllərə və fərsiz məmurlara qarşı qiyama qoşulan zabitiydi. Onu deyək ki, həmin filmə o üsyankar zabit samuraylar kimi özünün qarnını yırtaraq xarakiri edirdi.

Elə bil indi də eyvana çıxan Misima öz qəhrəmanı olan həmin zabitin rolunu oynamaqda idi...

...Əskərlər və zabitlər bir müddət Misimanın nitqinə qulaq asdılar, amma get-gedə vəziyyət başqa şəkil aldı. Hamının sifəti ciddiləşdi. Çünki Misima çox ciddi, xatalı şeylərdən bəhs edirdi:

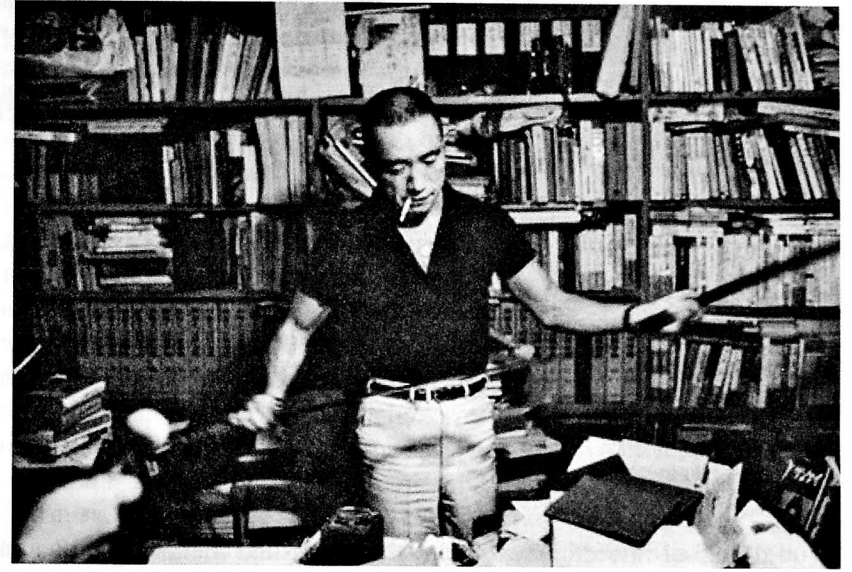

"Müharibədən sonrakı Yaponiya iqtisadi cəhətdən xeyli qabağa getsə də, bununla belə ikinci dərəcəli dəyərlər ön plana çıxıb. Başlıca məqsəd tamam unudulmaqdadır; ikiüzlülük baş alıb gedir, mənəvi boşluq cəmiyyəti sarıb. Siyasilər yırtıqları yamamaqla məşğuldu. Onlar şəxsi maraqlarını hər şeydən üstün tutandılar, vəzifəbazdılar. Yaponiyanın siyasətini ölkənin özü yox, əcnəbi ölkələr fırladır. Uduzulan müharibənin biabırçılığını heç kəs yuyub təmizləmək istəmir. Belə getsə, yaponlar öz tarixlərini və mənəviyyatını puça çıxaracaqlar. Biz ümidvardıq ki, indiki zamanda məhz "Özünümüdafiə qüvvələrində" əsl Yapon ruhu, Yapon döyüşçüsünün yenilməzliyi özünü qoruyub saxlayacaq. Amma, çox təəssüf, bizim "Özünümüdafiə qüvvələri"ndə də həmin ruh artıq ölmək üzrədi. Halbuki Yaponiyanın ən ümdə vəzifəsi - ölkənin müdafiəsini gündən-günə möhkəmləndirməkdir... Əslində məhz "Özünümüdafiə qüvvələri" dövlətin uduzulan müharibə qeyrətini çəkməlidir. Yaponiyanın çox uzun sürən bu qış yuxusuna görə biz yaponlar özümüzü təhqir olunmuş sayırıq!"

* * *

Misima öz nitqini bitirəndən sonra çəkildiyi filmdəki rolu elə bil təzədən yaşadı. Amma bu dəfə həqiqətən... Öz qarnını soldan sağa xəncərlə yarıdı. Onun cangüdəni Morita samuray qaydası ilə o dəqiqə qılıncı onun başını bədənindən üzdü. Sonra özü də intihar etdi...

Bu nə olan şey idi? Bəlkə aqlını tamam itirmiş bir oyunçunun məharətiymiş? Hətta Yapon jurnallarının birində yazılmışdı ki, Misimanın ölümü - siyasi cinayətəkar olan bir aktyorun ölümüdür. Amma ikicə günün içində belə mülahizələr

Yapon mətbuatından yığışdırıldı. Əksinə, hamı o fikirdəydi ki, Misimanın intiharı - "bir romantikin mərdanə ölümüdür" və yaxud "vətənpərvərliyin təzahürü, kamikadze ruhunun nümayişidir". Onu da deyək ki, 1960-cı ildə Misimanın yazdığı "Vətən sevgisi" adlı hekayəsi 1965-ci ildə filmə çəkilmişdi...

* * *

Yəqin ki, hamıya məlumdur - əldə qılınc tutan igid samuray obrazı Yaponiyanın rəmzi sayılır. Kinoda, televiziya, Yapon ekranlarında biz keçmişdən bəhs edən filmlərdə samurayların qəribə hayqırtısını eşidib bəzən dəhşətə gəlirik. Bəlkə də burda şişirtmə həqiqətdən daha çoxdur. Amma od yanmayan yerdən tüstü çıxmaz...

Samuray (və yaxud busi), Yaponiyanın rəmzi sayılan belə bir obraz XII əsrdən başlayaraq öz borcunu ləyaqətlə yerinə yetirən yapon döyüşçüsünün mənəvi dünyasını ifadə edir. Əslində bunun kökündə Çindən əxz olunmuş Konfutsi fəlsəfəsi dayanır. Belə bir həyat tərzinə Zen-Buddizm də öz təsirini göstərməmiş deyil. O vaxtdan Yapon →

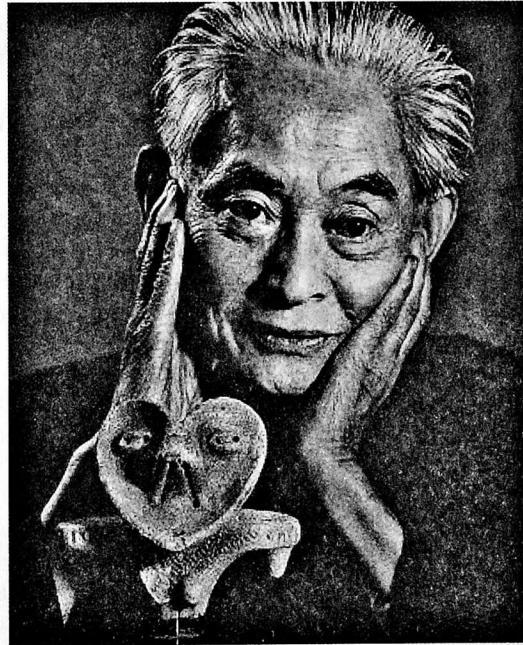
cəngavərinin yaşayış tərzindən ortaya gələn mədəniyyət, dəyərlər sistemi yüz illərlə Yapon həyat tərzinə hopmuş oldu. Belə ki, Yapon həyat və məişətini bunsuz təsəvvürə gətirmək - demək olar ki, çətindir. Elə indinin özündə də belə həyat təzi, sıxı şəkildə olmasa da, müasir Yapon məişətinə təsirsiz ötüşməmiş deyil. Hələ 1868-ci ildən üzü bəri Yaponların dilində belə bir şüar tez-tez səslənirdi: "Çiçəklənən ölkə və güclü ordu uğrunda irəli!".

Amma nə olur-olsun, Yaponiyada vəzifə başında oturan kəslər, müxtəlif əqidəli siyasi xadimlər dəyişsə də, İmperatora olan hərmət və ehtiram birmənəlidir, heç cürə dəyişə bilməz. Çünki Yapon İmperatoru Tanrının Yaponiyada elçisi sayılır.

* * *

...Məşhur yazıçı Yukio Misima da bu məsələyə aydınlıq gətirmək fikrindəydi. Zənbaq - Yapon düşüncəsində gözəlliklə yanaşı, həm də yapon imperator şəcərəsinin rəmzi sayılır. Qılnc da bəzilərinin fikrincə, yapon mədəniyyətinin bir ifadəsinə çevrilib. Misima 1968-ci ildə ən mötəbər yapon jurnallarının birində belə yazmışdı: *"Cəmiyyətimiz bizim milli düşüncəmizdən və həyatımızdan xrizantemi ixtisara salıb. Və bu ayrılıq müharibədən sonrakı Yapon mədəniyyətində qılnc ilə parçalanıbdır"...*

Misima sonrakı ömrü ilə öz zəmanəsinə qarşı sanki bir qiyama qalxdı. O 1968-ci ildə yüzlərlə cavanı bir yerə toplayaraq öz "ordusunu" yaratdı. Və bunu "qılnc-qalxan cəmiyyəti" adlandırdı. Hətta bu ordunun geyimini belə dəyişdirdi, nümunəvi bir hərbi geyim ortaya çıxardı, öz "ordusu" üçün "silahdaşların mahnısı" adında bir himn də yazdırdı. "Ordunun" ildönümündə Misimanın əskərləri Tokio Milli Teatrının qabağından xüsusi nizamla keçilər. Ondan soruşanda ki, bu paradı niyə burda keçirirsiniz? O belə

cavab vermişdi: "Çünki burdan İmperatorun sarayı görsənir. Biz bəlkə də dünyada ən kiçik ordu sayılıyıq. Amma bizim iradəmizi heç kəs sındıra bilməz"...

Özü isə bunun naminə doğrudan-doğruya əyilmədi, polad kimi özünü sındırdı...

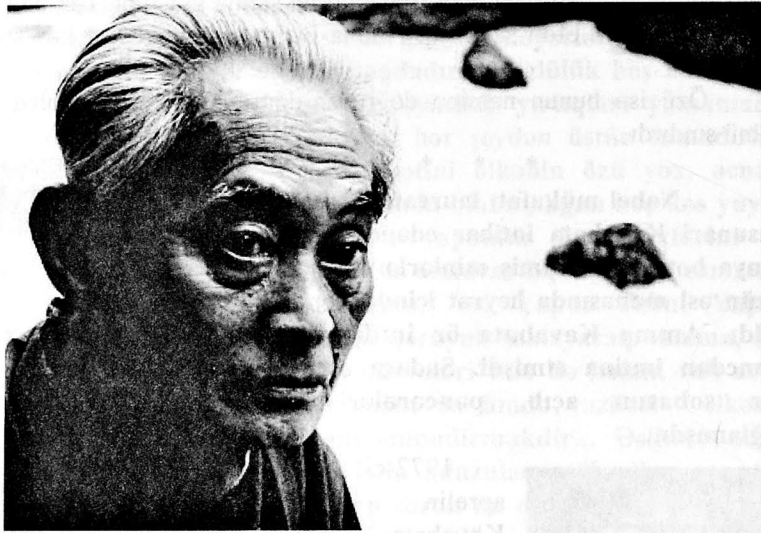
* * *

...Nobel mükafatı laureatı, 72 yaşlı Yasunari Kavabata intihar edəndə onun dünya boyu səpələnmiş minlərlə oxucusu sözün əsl mənasında heyrət içində donub qaldı. Amma Kavabata öz intiharında qılncdan imtina etmişdi. Sadəcə olaraq qaz sobasını açıb, pəncərələri də bağlamışdı...

1972-ci il aprelin 16-da Kavabata Nobel mükafatına layiq görüldəndən dörd il sonra həyatla birdəfəlik üzülüşdü. Ölümqabağı belə yazmışdı: *"Axır vaxtlar mən belə fikirləşirəm ki, bu dünyada mən olsam-olsam, adicə, qərib bir səyyaham. Bu fani dünyada gözü qamaşdıran şeylər çoxdur. Amma bunların heç birinin sirtinə axıra qədər vara bilmədim. Məndə elə təsəvvür yarandı ki, həm ayığam, həm də eyni vaxtda yatmış kimiyəm".*

Tənhalıq, küskünlük, bigənəlik Kavabata yaradıcılığından bir qırmızı xətt kimi keçib gedir. O camaat arasında görünməkdən az qala xəcalət çəkər, həmişə özünə qapanmış, fikirli olardı...

Kavabata ailə qəbristanlığında torpağa tapşırıldı. Belə də yazılıb: "Kavabata ailəsinin məzarlığı". Özgə heç nə. Nə Kavabatanı bir Nobelçi laureat kimi öyən sözlər, nə də başqa tərif-təhsin gözə dəymir...

Amma Kavabatanın məzarıyla bağlı bura gələn ziyarətçilərin yadına istər-istəməz başqa təfərrüatlar düşür. Kavabatanın qəbrini görəndə ilk növbədə haqqında danışdığımız Yukio Misima göz önünə gəlir. Axı vaxtilə Kavabata Misimaya hər cəhətdən köməklik göstərmişdi. Eləcə də özünü intihar edən Yapon yazıçıları bir-bir yada düşür. Xirosimalı **Tamiki Xara**, eləcə də Osama Dadzay. Dadzay və sevgilisi

1948-ci ildə Tokio yaxınlığından axıb gedən xırdaca bir çayda özlərini boğmuşdular. Novellaçı **Ryuneko Akutaqava** da intihar yolunun yolçusu imiş. 1927-ci ildə həddən artıq yuxu dərmanı içərək, gözlərini bu işıqlı dünyaya əbədi olaraq yummuşdu. Eləcə Arisima - o Yaponiyada kübar qələm sahibi kimi yadda qalıb. 1923-cü ildəsə ölümdən başqa çıxış yolu tapmamışdı. Yaxud Yamada da xalqın ağır güzəranını görübən yeganə xilas yolunu intiharda görmüşdü. İndicə adları çəkilən bir çox qələm sahibləri Kavabatadan fərqli olaraq ahıl yaşında deyil, öz qələmlərinin bitkin çağında, cavan yaşda könüllü olaraq bu dünyadan köçmüşdülər və bura çatanda müharibə vaxtı öz ölümünə doğru uçan beş mindən artıq kamikadze xatırlanırlar...

* * *

Həyatdan, dünyadan könüllü olaraq əlini üzən, bu fani dünyanı öz xoşuyla tərək edən adamlar yada düşdükcə, istər-istəməz səndə belə bir fikir yaranır ki, ola bilsin, Yaponlar ölümə elə-belə, barmaqarası baxan millətdir. Elə ona görə də intiharı özlərinin yeganə çıxış yolu sayırlar. Qətiyyənlə belə deyil. Ona qalsa, hazırda ən inkişaf etmiş, sivil Avropa ölkələrində bu cür intiharlar ildən-ilə artmaqdadır...

Yapon təfəkkürünə görə insan öz ölümü ilə sanki dirilərə təsəlli verir. Və varılacaq o dünya qaranlıq, zülmət dünyası deyil; ölüm bir dünyadan o birisinə təbii keçid yoludur; Sınavı yapon adamı əyər intihar edirsə, onun ölümü əvvəl-əvvəldən bu fani dünyaya və ictimai rəyə etiraz kimi qəbul edilir. Yukio Misima və Kavabatanın, eləcə də başqa Yapon yazıçılarının intiharı da belə bir məqsəd daşıyır və daşımaqdadır;

Hər halda bir məmləkət kimi Yaponiya ilə maraqlanan və onu görməyə tələsən hər bir kəs, istər-istəməz özünə onu təlqin etməlidir ki, olmalıdır ki, onu bəlkə də dünyanın ən qəribə ölkələrindən biri qarşılayacaq və mütləq öz bənzərsizliyi ilə heyrətə gətirəcəkdir...

"Yapon çöhrələri" kitabından...